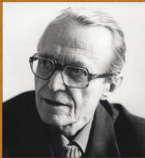

R O Z H O V O R Y

Oto Mádr

V zápasech za Boží věc

Vzpomínky,
texty a rozhovory

V zápasech
za Boží věc

Oto Mádr

V zápasech za Boží věc

Vzpomínky,
texty a rozhovory

V y š e h r a d

© Oto Mádr, 2007

Editor © Jolana Poláková, 2007

ISBN 975-80-7021-876-1

Vzpomínky

ZAČÍNÁ SE OD ADAMA

Narodil jsem se 15. února 1917 v Karlíně, tehdy ještě samostatném městě, než se spolu se Žižkovem, Královskými Vinohrady, Smíchovem a dalšími předměstími spojilo do celku Velká Praha. Z našeho bytu vedla okna do strmé stráně vrchu Vítkova v místě, kde roku 1420 Žižka zahnal křižáky dolů.

Pokřtěn jsem byl v novorománské bazilice svatých Cyrila a Metoděje. Tehdy dostalo mnoho novorozenců jméno po mladém císaři rakousko-uherského mocnářství, Ottovi. Ten ještě jako arcivévoda pobýval ve středních Čechách a měl dobrý vztah k našemu národu. Navzdory velké odpadové vlně po vzniku Československa 1918 – asi milion Čechů odešlo z katolické církve – býval karlínský kostel plný.

Otec pocházel z Moravy, jako tesař pracoval na kostelích, na což s radostí vzpomínal. Krátce před ukončením tříleté vojenské služby v rakousko-uherské armádě si dovilil ve Vídni, kde právě sloužil a těšil se na odchod do civilu, husarský kousek – přeplaval Dunaj tam a zpátky. Následek byl tyfus a potom ochrnutí poloviny těla, takže další léta trávil v karlínské Invalidovně. Mluvení mu dělalo potíže, ale rád chodil do okolí města a mne brávil s sebou.

Máti, Anička Marková, pocházela z východních Čech. Jako kuchařka v bohatých rodinách poznala různé kraje tehdejšího Rakousko-Uherska. Na popud starší sestry, která žila na Moravě, si v roce 1915 vzala Františka Mádra, který dostal jako vojenský invalida trafikou v Karlíně. Tam jsem se narodil vlastně jako druhorozený, poté, co můj předchůdce nedokázal vstoupit natrvalo do života. Maminčina čínorodost ji vedla k tomu, že

oživovala dění ve farnosti i v katolické Praze a byla často žádána o radu jako zkušený a sečtělý člověk.

Historický přelom roku 1918 otevřel Československé republice styky s cizinou. V roce 1919 byl v Praze uvítán vrchní velitel západních spojeneckých armád, generál Foch. Pražané mu mohli zamávat na Václavském náměstí a já s nimi.

V té době došlo také ke změně v pražském arcibiskupství. Hrabě Huyn, dosazený v době starého mocnářství, odešel do Říma a ze severu Čech přišel do Prahy česky uvědomělý teolog František Kordač. Toho jsem poznal, jako skoro dvouletý, při bohoslužbě v emauzském klášteře. (O jedno desetiletí později mě pak biřmoval v Arcibiskupském gymnáziu.)

K nejranějším vzpomínkám patří také prezident Tomáš Garrigue Masaryk – jako vrchní velitel československé armády. Na velké, tehdy ještě volné ploše u Invalidovny pořádala armáda velkou přehlídku, na kterou bylo ze sousedního Karlína snadné přijít. Přes hlavy diváků mě máti nadzvedla, takže jsem viděl nastoupené útvary československého vojska, které manifestovalo vůli národa uhájit si dobytou svobodu. Pan prezident cválal se suitou na koních, viděl jsem ho zblízka. Byl jsem však zklamán, protože jsem si představoval, že „přehlídka“ bude něco jako moje prohlídka u pana doktora. Ale uklidnila mě zmrzlina cestou domů a potom posvátné ticho v kapli Invalidovny. Tam však došlo k nehodě. Cestou mi kmotřička Ludmila Schwarzová koupila balónek na provázku, ten mi vyklouzl z ruky a skončil u stropu. Dostal jsem však radu: „Nech ho tady Ježíškovi!“ Vynikající řešení.

Vstupem do obecné školy se mi otevřel svět tištěného slova. Kromě knížek přiměřených věku jsem mohl sledovat i noviny, protože se prodávaly v naší trafice. Máti mi přitom poskytovala potřebný komentář.

Ve škole patřilo k věci vyučování náboženství s přípravou na první svaté přijímání. Když jsem se dal přesvědčit, že bych měl také ministrovat, doprovázel jsem o Božím těle Pána v monstranci průvodem po karlínském náměstí. Byla to současně i příležitost přiznat se ke Kristu a jeho církvi.

Tehdy karlínští katolíci dostali nabídku od blízké školy rozbrat si za malý peníz krásné dřevěné kříže vyřazené z učeben po rozpadu Rakousko-Uherska. Jeden z nich mě provází dodnes.

ŽIVOTNÍ ROZCESTÍ

Po páté třídě obecné školy vznikla otázka: Kam dál? Pět minut od našeho domu stála střední škola technického zaměření, reálka, jenže bývalý karlínský kaplan, tehdy už svatovítský kanovník, poradil mamince, aby mě dala do Arcibiskupského gymnázia v Bubenči, které vedou jezuité a odkud pak někteří absolventi odcházejí do semináře. Maminka měla jen jednu starost: abych dozrál do svobodného rozhodnutí, ať pro kněžství nebo pro něco jiného, protože znala nedobré případy kněží „řemeslníků“. To mi také sdělila, a já jsem naprosto souhlasil.

Otcové jezuité mi v Bubenči nabídli něco náročnějšího než pouhé vyučování. Povinné předměty se snažili vyučovat tak, že za to byli státními inspektory trvale chváleni. Navíc pak sledovali, co od nich očekávala církev: ovzduší katolické víry a praxe v podobě modlitby před vyučováním, školní bohoslužbu v neděli i pro externí žáky, důkladné vyučování předmětu „náboženství“ a jednou ročně malé exercicie. Přirozeně i my bydlící ne na internátě, nýbrž doma a dojíždějící do ulice Zikmunda Wintra v Bubenči jsme měli možnost osobního duchovního vedení. Komu to ovzduší nevyhovovalo, mohl odejít. I takoví však vzpomínali v dobrém. Kromě poznatků z výuky jsme se dovídali od některých profesorů jejich literární plány. Tak jsme mohli s dr. Jaroslavem Ovečkou sledovat jeho překládání spisů španělských mystiků. Menší část předmětů vyučovali civilní profesori. Díky občasným návštěvám školních inspektorů měl náš ústav výbornou pověst.

V sextě mě zaujal inzerát Klubu katolických esperantistů, který pořádal kurz, vedený Ludmilou Dandovou. Otevřel mi cestu do světa mezinárodní osobní korespondencí a setkáními při mezinárodním sjezdu esperantistů, který se tenkrát konal v Brně.

Rozhodnutí pro bohosloví bylo jasné a rýsovala se i možnost studovat v Římě. Proti mluvilo hlavně moje zdraví, i když starší přítel MUDr. Karel Svoboda mi řekl, že se římské klima dá vydržet. Tak jsem rozhodnutí přenechal příslušnému mecenáši, světicímu biskupovi Antonínu Eltschknerovi. Ten dal přednost plzeňskému maturantovi Františku Kotalíkovi, který už tehdy udivoval svými jazykovými schopnostmi. Ani jsem toho příliš nelitoval, protože kvůli esperantu jsem byl angažován doma. V pražském semináři jsem hned, po několika týdnech, zahájil jeho kurz. Rektor semináře, mons. Josef Beran, byl tomu nakloněn, sám se kdysi esperantem zabýval.

Studium jsem bral od samého začátku vážně, ale neuspokojovalo mě zcela, zejména ne fundamentální teologie profesora Kudrnovského, vedená středoškolským stylem. Sympatičtější už byla biblistika s profesorem Starého zákona Hegerem, kam pronikal i duch bádání. První dva semestry nám přednášel církevní dějiny historik světového formátu František Dvorník. Škoda, že odešel natrvalo přednášet do ciziny. Zaujal mladý novozákoník Jan Merell. Nejpoutavější postavou byl profesor archeologie a církevního umění Josef Cibulka. Udržoval si od nás určitý odstup, ale byla to věda – a všechno, co vonělo vědou, mě přitahovalo.

Vedle esperanta to však byl ještě skauting, který způsobil, že jsem se tenkrát více nevěnoval teorii. Zavínil to můj kolega a spolužák ještě z Arcibiskupského gymnázia Václav Hovorka. Zpočátku jsem měl ke skautingu odstup, nevěděl jsem, proč bych se měl v krátkých kalhotách a širokém klobouku prohánět někde v přírodě. Až jednou přišel do semináře na pozvání Hovorky jeden ze zakladatelů českého katolického skautingu, bratr Vilém Heyduk. Ten patřil k Apoštolátu svatého Františka, založenému Janem Evangelistou Urbanem OFM. Mužská větev Apoštolátu existovala jen kratší čas, více se ujala jeho ženská větev. Heydukova přednáška mi ukázala, že skauting je geniální metoda vyhovující mentalitě mladého člověka, že jí lze podchytit chlapce i děvčata pro kvalitní život. Pěstuje smysl pro čest, pravdivost, dobro celku a z křesťanského pohledu také uskutečňování Božího království.

Po prvním ročníku bohosloví jsem absolvoval skautskou lesní školu, vedl ji RNDr. Jan Otakar Martinovský. V novém studijním roce jsem dostal na starost mezinárodní skautský oddíl. Jeho členy byli čeští hoši z polské Volyně, Belgie, Jugoslávie a dalších zemí, kde žili naši krajané. Byla to součást rozsáhlejší akce pořádané pro katolické zahraniční Čechy, aby si udrželi své češství i v další generaci. Po druhém ročníku jsme spolu s Hovorkovým oddílem uspořádali tábor u Vlašimi. Tam se však ukázalo, kolik unesu a kolik ne.

Náročný studijní rok, k tomu esperantská rubrika a skauting, pak tábor s dalším vypětím a třítydenním pobytem v přírodě, s nočními chlady, které jsem dobře nesnášel – zkrátka, začal jsem churavět čím dál tím víc. Kromě toho i doba byla těžká: osmatřicátý rok, Mnichov, pak jaro třicet devět. Několik měsíců jsem strávil v nemocnici a ušel tak po Opletalově pohřbu náporu Němců na vysokoškolské koleje, a ovšem také na devíkový seminář. Teologické fakulty byly zrušeny, na náhradním bohosloveckém učilišti v Praze přednášeli řeholníci a gymnaziální profesori. Zbytek studií jsem promarodil doma u rodičů. Zhoršovala se strava, nebyly vitamíny, k tomu karlínský zakouřený vzduch, takže ne a ne se dát zdravotně dohromady.

Konečně jsem se dostal do pátého ročníku a připravoval se na svěcení. Vicerektor se na mě díval nedůvěřivě, co s churavým bohoslovcem. Do toho přišlo úmrtí kardinála Kašpara na jaře 1941. Cítil jsem se zrovna poměrně dobře, a tak jsem se při pohřebních obřadech zařadil mezi ostatní studenty v dlouhém průvodu po Hradčanském náměstí. V katedrále mi však začalo být horko a zima – položilo mě to na další měsíce. A těsně před svěcením znovu. V posteli jsem se potil a vzpomínal, jak kolegové dostávají svěcení. Zkoušky jsem dodělal v dalším roce, ale ani s následujícím ročníkem jsem nemohl být svěcen. Pan kapitulní vikář Opatrný mi řekl: „Podívejte se, jste dobrý, nadaný, ale co s vámi? Za chvíli z vás bude kněz deficient, a z čeho vás budeme živit?“ Měli totiž špatnou zkušenost s podobným případem krátce předtím. Přes prázdniny jsem se však přece zotavil a MUDr. Karel Svoboda ujistil preláta Opatrného, že se

nemusí obávat dát mě vysvětit. Díky tomu jsem se nakonec dočkal, se zpožděním půldruhého roku. Podjáhenství a jáhenství jsem přijal v kapli semináře, tehdy vyhoštěného do Dolních Břežan, a kněžství v kapli arcibiskupského paláce na svatou Cecílii 22. listopadu 1942. Světitelem byl biskup Eltschkner.

KNĚŽSKÁ ZASTAVENÍ

Moje první kaplanské místo byla Liteň u Berouna. Byl tam lidsky i kněžsky výborný pan farář, takového kněze jsem už nepotkal. V Litni ještě tenkrát stála na náměstí památná lípa, která inspirovala Svatopluka Čecha k napsání poemy *Ve stínu lípy*. Mým předchůdcem v kaplance byl kdysi spisovatel Václav Beneš Třebízský. Fara jako za starých dob, s čeledínem a děvečkou, hospodářství, koně, krávy a vše, co k tomu patří. Vzduch byl výborný, strava na válečnou dobu slušná, začal jsem se rychle zotavovat. A také pastoračně jsem se začal rozjíždět. Náboženství jsem učil na měšťanské škole, s dětmi jsem nacvičoval zpěv. Troufli jsme si i na latinskou chorální mši.

Jako blesk z nebe přišlo po pěti šťastných měsících přeložení do Zásmuk. Nerad jsem odcházel z Litně, ale i to bylo k dobrému, získal jsem další zkušenosti. Můj nový šéf byl zcela jiný typ: precizní, vzorně vedl matriky, krasopisně do nich zapisoval údaje.

Zásmuky byly významná obec. Za války zde Němci zřídili ve františkánském klášteře kněžskou internaci. Byla mnohem volnější, než bývaly pozdější za komunistů. Setkal jsem se zde mezi jinými se svým profesorem a pozdějším šéfem na katedře morálky Karlem Kadlecem, mihl se tam profesor Merell, než ho odvezli do koncentračního tábora, též smíchovský arciděkan Pauly, který v Zásmukách zemřel, a Josef Zvěřina. Ten byl obzvlášť čilý a dovedl využít každé možnosti vyjet na kole do sousedních vesnic za proviantem pro internované kněze. Podobně jako Merell byli i jiní odesláni ze Zásmuk do koncentračních táborů. Například Josef Kos z Kolína, kaplan, který se dostal do

Dachau, kde se těsně před koncem války, když tam propukla epidemie tyfu, přihlásil s jinými kněžími k ošetřování nemocných, nakazil se a nepřežil. Svědectví o tom vydal jeho spoluvězeň pater Koláček SJ. Ten posílil Kose v jeho rozhodnutí a mluvil pak o něm s obdivem: jak Kos věděl, do čeho se pouští, jak byl vnitřně vyrovnaný a počítal i se smrtí.

Od srpna jsem pak nastoupil na své třetí místo v posázavské Stříbrné Skalici, jako administrátor. Kdysi zde byly doly na stříbro, nyní to bylo převážně zemědělské městečko, kolem straně, práce těžká, hodně se chodilo pracovat do továren v širokém okolí a až do Prahy. Kostely tam byly sice dva, ale z tisíce obyvatel sotva dvě stovky zbylých katolíků. Obec totiž přešla v roce 1925 i se svým farářem Polednem k Československé církvi. Nezmohli se však na kostel, bohoslužby mívali v sokolovně. Působil jsem zde dva roky. Dělal se, co se za války dělat dalo. Zotavil jsem se ještě víc, přibývalo mi sil, mohl jsem i na kole dojíždět do přifařených obcí učit náboženství, tenkrát ještě pro všechny děti „katolického vyznání“.

Také moje jiná láska, archeologie s historií, zde dostala svou příležitost. Německý vedoucí Archeologického ústavu podporoval průzkum v blízkém Sázavském klášteře, kde se odkrývaly vzácné fresky. Na skalickém hřbitově, v původním sídlišti, stojí románský kostel svatého Jakuba „v Rovných“. Pražský restaurátor Fišer udělal sondy i tam a objevil v omítce kresby kornatovaných hlav, krásné románské fresky, jejichž reprodukce zčásti vyšly v knize *Románské umění* (1984). Měl jsem možnost sledovat, jak restaurátor postupně fresky odkrýval, bylo to napínavé dobrodružství. Kolem bylo mnoho záhad stavebních, uměleckých a historických, k jejichž rozřešení jsem se snažil přispět. Měl jsem například podezření, že fresky představují výjevy ze života svatého Václava. Řekl jsem to profesorovi Cibulkovi, když se na ně přijel podívat. Ten se tvářil nedůvěřivě, ale nakonec se k tomuto výkladu přiklonil. Byla to životní epizoda pro mne svůdná.

Mezitím přišel konec války. Všichni jsme se v městečku mobilizovali k činnosti, já jsem se stal kronikářem událostí. Sbra-

třili jsme se i s novým československým farářem. Už za války jsem začal s ministranty tajně trochu skautovat, a když jsem se 11. května 1945 dostal do Prahy, ke své radosti jsem viděl, že skauti už vyšli z podzemí a v uniformách konají strážnou službu kolem Hradu. Vrátil jsem se do Skalice a rozjeli jsme skauting veřejně. Zpočátku to byli jen katoličtí hoši, ne však všichni, někteří rodiče skautingu nedůvěřovali. Skautů bylo sotva tucet. Chodili jsme do přírody, všude kolem terén jakoby stvořený pro polní hry. Zároveň však s příchodem nového československého faráře ožil i Sokol. Také se vyskytla parta výrostků, kteří si říkali piráti, tvářili se na nás sveřepě, a že nám ukážou. O jedné neděli jsme uspořádali v lese bojovou hru. Naše hlídky znenadání hlásily, že „nepřítel“ je v pohybu a chystá se na nás zaútočit. Zalehli jsme, a když se piráti přiblížili, vyskočili jsme z úkrytů s bojovým pokřikem. Tři jsme zajali a jednoho z nich poslali jako parlamentáře k těm, co utekli, s poselstvím: „Pojďte mezi nás, uvidíte, co děláme.“ Parlamentář se vrátil sám, ostatní se báli. Nicméně tři „zajatci“ se pak stali členy našeho oddílu a za nimi přišli postupně i zbývající. Nakonec měl katolický farář v oddíle více nekatolíků než katolíků. Založili jsme i dívčí oddíl, který vedla starší dívka, jak uměla. Podařilo se uspořádat letní tábor pro hochy v Pošumaví. Jenže opět jsem přecenil své fyzické možnosti a můj zdravotní stav se zhoršil.

V ZAJETÍ VĚDY A PUBLICISTIKY

Od podzimu 1945 se ukazovaly nové možnosti. Začal vycházet týdeník *Katolík* a měsíčník *Vyšehrad*. Do *Katolíka* jsem poslal nějaký nápad. Byl uveřejněn a měl jsem pokračovat. Pater Kajpr SJ chtěl, aby to byly fejetony, na to nikoho neměl. Já jsem sice chtěl psát teologické úvahy, ale ty si dělal Kajpr sám. Vzpomínám si, že můj první fejeton byla úvaha mladého kněze, jeho pohled na farníky, na jeho práci, jak naráží na těžkosti, ale zvládá to a navzdory všemu má svou farnost rád. Bylo to míněno sice abstraktně, ale ve farnosti bylo z toho nepochopení

a pozdvižení: „Tak takhle nás pan farář vidí!“ Jiní to pochopili správně, ale další fejjetony jsem podepisoval už jen šifrou.

Mezitím se otevřela fakulta a já se pustil do studia k doktorátu, základní studium mi bylo málo. Na fakultu přišli v té době můj kolega ze studií Alexander Heidler, považovaný za korunního prince pro obor pastorální teologie, a Josef Zvěřina, který byl doma v dogmatice, ale zabral ho Josef Cibulka pro křesťanskou archeologii. Oba kolegové už získali potřebnou kvalifikaci v cizině. I já jsem šilhal po odbornosti v teologii, ale netroufal jsem si na to myslet. I stalo se, že po roce odjel Heidler do Švýcarska, aby si tam připravil disertaci. Nebyl rozhodnut, má-li se věnovat pastorálce, či morálce, a tak se specializací čekal. Uvolnila se pastorálka, když se její profesor a současně rektor semináře Josef Beran stal v roce 1945 pražským arcibiskupem. Vzápětí mi Heidler napsal, že se s morálkou loučí, že je mu pastorálka přece jen bližší a že ji má po Beranovi převzít. Pokud jde o morálku, že by byl rád, kdybych se do toho dal a přihlásil se u profesora Kadlece.

Bylo to lákavé. Původně mě v semináři zajímala spirituální teologie, neuspokojovalo mě, co jsme tam dostávali, ale postupně se mi vše svažovalo k základům morální teologie a filosofické etiky. Zejména mě zaujal problém odpovědnosti za činy, důvodů činu, materiální a formální stránka věci. Přitahovalo mě, že v samotných základech morálky je řada živých problémů. Když jsem pak v souvislosti s volbou tématu pro odbornou práci k licenciátu přišel za profesorem Karlem Kadlecem, řekl mi: „Nechtěl byste se věnovat morálce víc? Heidler mi odešel a já bych potřeboval asistenta, hlásili se mi sice už dva, ale nelíbí se mi.“ Odpověděl jsem mu, že bych to dělal rád, ovšem najde-li schopnějšího, kdykoliv odstoupím.

Nabídl mi jiné téma, než jsem zamýšlel. Tehdy byla živá problematika kolem umělého oplodnění, vedly se o tom diskuze, které předcházely oficiálnímu papežskému vyjádření k této věci. Kadlec mi dal číslo časopisu *Nouvelle revue théologique* s článkem profesora Hürtha. To byl profesor morálky na Gregoriánské univerzitě v Římě a osobní poradce Pia XII. v oblasti

morální teologie. Zdůvodňoval, proč nikdy a za žádných okolností není umělé oplodnění přípustné. Zakousl jsem se do toho problému a najednou se mi zdálo, že Hürthova argumentace poněkud pokulhává. Šel jsem za profesorem církevního práva Šímou, ten pokyvoval hlavou a řekl: „Je to choulostivá otázka, ale snad jako téma k diskusi by se to mohlo předložit.“

Takže moje první odborná práce vyšla v roce 1947 v *Časopisu katolického duchovenstva*. Dal jsem si na tom záležet, plně mě to zaujalo. Zjistil jsem, že jiní autoři viděli věc jinak než Hürth, šel jsem zpátky do historie a čím dále tím více jsem zjišťoval, že hürthovská argumentace není tak jednoznačně platná. Jak jsem tu problematiku postupně rozvíjel, propracovával jsem se k metodě, která se tehdy postupně v morální teologii prosazovala a stala běžnou.

Profesor Kadlec se postaral, abych byl uvolněn pro odbornou práci. V létě 1947 jsem byl ze Stříbrné Skalice přeložen do Prahy s úkolem učit náboženství na třech gymnáziích. Myslím, že to mé vyučování nebylo příliš kvalitní, už jsem byl zaměřen jinam. Dokončil jsem licenciát a pak jsem měl jít na postgraduální studium do světa. Zvěřina mi doporučoval Lovaň, že je to špičková katolická univerzita. Na Ministerstvu školství mi však úřednice doporučila nežádat do Belgie, protože tam je na deset stipendijních míst mnoho uchazečů, takže je malá pravděpodobnost se tam dostat. Rozhodl jsem se tedy podle ní, pro Řím. Železná opona nebyla ještě úplně spuštěna, takže se to podařilo.

Na Gregoriáně jsem si zapsal, co jsem mohl. Byly tam speciální kurzy pro kandidáty doktorátu, obcházel jsem i jiné univerzity. Osobně jsem poznal profesora Hürtha. Byl to starší pán, suchý profesor, při přednáškách prostě četl svůj text, bez kontaktu s posluchači. Nicméně v osobním styku se s ním dalo i diskutovat, konkrétně o jeho názoru na umělé oplodnění. Trpělivě vyslechl, namítal, vyvracel, celou hodinu jsme se přeli, ale nepřesvědčil mě. Disertace však už nevedl, předal mě někomu jinému. Vybral jsem si téma zdánlivě nudné – *Malitia intrinseca* (o bytostně špatných morálních činech) u teologického klasika

Suareze. Byl to velmi palčivý problém, narazil jsem na něj už dříve. Když se pak na Druhém vatikánském koncilu jednalo o obnově morálky jako vědní disciplíny, přivalil se jako povodeň. Už předtím jsem však cítil, že je to jeden z klíčových morálních problémů. Bádal jsem v Suarezovi, chodil po knihovnách a čím dále tím více jsem viděl, že bych tady měl být ještě rok. Na to však nebylo pomyšlení, a tak jsem se snažil nasbírat co nejvíce zkušeností, vypsát co se dalo, seznámit se s prameny, materiály a tak dále, s nadějí, že práci dokončím v Praze.

Celkový dojem z Říma nebyl příliš slavný. Můj badatelský rozlet tam dostával olověná křídla. Morální teologie ve starém pojetí neudržitelně dobíhala ke svým mezím, sem tam sice něco nového rašilo, ale celkově bylo vše jakoby definitivní. Velice kultivovaným symbolem tehdejšího Říma byl právě profesor Hürth. Ale též Pius XII., poslední velký papež staré tradice. Nebyl to tvůrčí duch jako jeho nástupce. Přesto dokázal aspoň pootevřít okna (evoluce, biblistika, misie). Byly ovšem výjimky i v papežské kurii, jako například vedoucí Státního sekretariátu Montini, pozdější Pavel VI., člověk laskavého srdce.

Potíže byly také v naší koleji Nepomucenum. Nechtěl jsem příliš zapadnout do vyježděných kolejí. Maličkost: měli jsme nosit římské půlkulaté kněžské klobouky, a já nosil normální měkký klobouk, jako Američané studující na římských fakultách.

Papeže Pia XII. jsem viděl celkem čtyřikrát. Naposled krátce před svým návratem do vlasti v létě 1949. Bylo to při hromadné audienci, přecházel jako obvykle od jednoho k druhému. Také u mne se zastavil. Dostal jsem od patera Feřta za úkol poděkovat mu za rozšíření relací Vatikánského rozhlasu pro naše země. Dodal jsem, že se připravuji na cestu do vlasti. Pokynul hlavou, už odcházel, ale pak se ke mně vrátil a řekl: „Ať jsou stateční a věrní, bude to krásná stránka dějin!“ Pro-rocké slovo pro těžká léta, která nás čekala po únoru 1948.

V té době jsem už měl kontakty s rozbíhající se českou redakcí Vatikánského rozhlasu, vedenou jezuitou P. Feřtem. Několikrát jsem v něm ještě mohl hovořit do vlasti. Zakládal se

těž časopis *Nový život*, potřebovali redaktora a počítalo se už se mnou. Situace v Československu se totiž stále zhoršovala a byly pochybnosti, zda má smysl, abych se vracel. Čeští bohoslovci poslali po novosvěcenci do Prahy dotaz, zda bych neměl zůstat v exilu. Pan arcibiskup Beran souhlasil, jenomže vzkaz v Praze někdo zadržel, do plánovaného dne odjezdu nic nepřišlo, takže jsem odjel. Vnitřně jsem byl připraven vrátit se i zůstat, nechal jsem věci volný průběh.

POÚNOROVÉ DUSNO

Hranice do Československa jsem překročil v noci. Do vagonu nastoupili naši celníci a pohraničníci, bylo to koncem září 1949, arcibiskup Beran byl už internován. Pochopitelně jsem vzbudil jejich pozornost.

„Tak vy jste byl v Římě?!“

„Ano.“

„Co jste tam dělal?“

„Studoval k doktorátu teologie.“

„Nás tam nemají rádi, co?“

Zavanulo na mě hned v prvních minutách dusno, které za ten rok, co jsem tady nebyl, citelně zhoustlo. Aťa Mandl byl už zatčen a řada dalších.

Ještě před odjezdem do Říma jsem byl od roku 1947 kaplanem u Svatého Mikuláše na Malé Straně a učil jsem náboženství na několika školách. Po návratu do Prahy jsem kromě toho dokončoval svou doktorskou disertaci. Bydlel jsem na Jungmannově náměstí u františkánů, kde jsem zažil i pražskou „bartolomějskou noc“: policejní přepad poloviny mužských klášterů v republice během noci z 13. na 14. dubna 1950. (O dva týdny později stihlo totéž i zbylé kláštery.) Bylo nás tam jen několik bydlících. Bratr vrátný mě před půlnocí vyvolal na chodbu. Spatřil jsem, jak příslušníci policie i milicionáři se samopaly v ruce vyháněli z cel františkány s uzlíčkem nejnutnějších věcí a soustřeďovali je v refektáři. Pak je odváželi do neznáma.

Bydlel jsem v obsazeném klášteře ještě asi čtrnáct dní, než mě vzal k sobě můj přítel pater Václav Soukup na Bílou Horu. Jinak se mi život nezměnil. Měl jsem jednu místnost k obývání, chodil jsem dál do škol a pracoval na své disertaci. Brzy po mém přestěhování přišel za Soukupem a za mnou církevní tajemník s žádostí, abychom převzali duchovní správu v kapucínském kostele na Hradčanech, opuštěném po nedávném policejním zásahu. Zdráhal jsem se a řekl jsem, že jenom když nás tam pošle pan kapitulní vikář. Tajemník poznamenal významně: „Tak to si zapíšu: Jen se souhlasem pana kapitulního.“ Přibyla černá čárka v mém kádrovém listu. Církevní tajemník pak zařídil na konzistoři, co bylo třeba, a my jsme začali působit u kapucínů. Zpočátku nás věřící přijali nedůvěřivě, jako podezřelé, státem dosazené kněze, ale brzy se tam vytvořilo dobré církevní společenství. Už za týden přišel jeden pán a jménem tamní terciářské obce se omlouval za jejich nedůvěru. Uklidnil jsem ho, že mě naopak jejich zdravé církevní smýšlení těší.

Začátkem léta 1950 jsem dokončil disertační práci a obhájil ji na fakultě. Promován jsem byl těsně před vyřazením teologické fakulty z rámce univerzity.

V červenci 1950 byly, s výjimkou Prahy a Bratislavy, zrušeny všechny teologické fakulty a diecézní i řeholní bohoslovecká učiliště. Státním zásahem bylo „reformováno“ teologické studium. O prázdninách za mnou přišel profesor Merell s tím, že byl pověřen vypracovat studijní program a sestavit nový učitelský sbor reformované pražské teologické fakulty. Studium bylo redukováno na čtyři roky. Říkal, že by byl rád, kdybych vstoupil na novou fakultu. Klidně, ale zřetelně jsem mu řekl, že na novou fakultu nejenže nepůjdu, protože mi to nedovoluje svědomí, ale že také jeho prosím, aby šel od toho, že je to podnik nepravý. Pokyvoval hlavou: „Škoda, já to vidím jinak.“ Uvědomil jsem si, že má za sebou koncentrační tábor, po kterém se vrátil domů psychicky zcela vyčerpaný. Pamatuji si, jak tehdy opakoval: „Peklo, to bylo peklo.“ Rozešli jsme se přátelsky.

Podobně i spirituál Jan Lebeda zůstal v semináři. Řekl mi, že ho arcibiskup Beran pověřil dovést poslední dva ročníky ke

svěcení. Po dvou letech skutečně odešel. Někteří profesori původní fakulty odcházeli z nové fakulty už během prvního roku „ze zdravotních důvodů“. Profesor kanonického práva Šíma mi řekl, že to není k vydržení. Nebylo divu, když do sousedství okleštěné teologie přibyla katedra společenských věd, přednášených marxisty.

PASTORACE VYSOKOŠKOLÁKŮ

Brzy po válce se vytvořila kolem kostela svatého Salvátora v Klementinu akademická církevní obec. Vedli ji postupně Alexander Heidler, Josef Zvěřina, Antonín Mandl a nakonec František Mikulášek. Heidler po únoru 1948 odešel do exilu, Zvěřina musel narukovat k útvarům PTP (pomocným technickým praporům, „černým baronům“), což znamená, že šel s tisíci jiných „nespolehlivých“ do táborů nucených prací, a Mandl s Mikuláškem byli zatčeni. Proto mě začátkem padesátého roku studenti požádali, abych se jich ujal. Mnohé jsem už znal z různých kroužků Katolické akce. Byla to vyspělá, duchovně značně zralá obec. Vzal jsem to rád. Ačkoliv jsem z kněží zůstal pro vysokoškolskou pastorační jednotu jediný, práce se dařila. Měl jsem se o koho opřít, hlavně o Františka Ondráše, Ilku Pellerovou, Blanku Bickovou a další v Praze i jinde. V Brně se věnoval středoškolákům hlavně Václav Razík, kaplan od Svatého Tomáše. Slovensko pracovalo samostatně, ale měli jsme s tamní Katolickou akcí dobré spojení.

V té době boj planul na všech stranách a bylo jasné, že musím odložit odbornou literaturu a plně se angažovat. Práce mezi studenty bylo stále víc. Pracovalo se podle společného programu. Jeden rok jsme probírali svátosti, pro další jsem rozpracoval kurz morálky a k tomu četbu. Vyspělé kroužky Katolické akce, kterým jsme podle západního vzoru říkali „průkopnické“, vedli sami jejich členové, do některých jsem byl pozván. Odhadem se dá říci, že v Praze působilo v těchto průkopnických kroužcích několik set vysokoškoláků a vysokoškolaček. Při ně-

kterých z nich se vytvořily i takzvané záchytné kroužky. Do nich byli zváni studenti, kteří měli zájem o náboženské otázky, eventuálně uvažovali o konverzi. V těchto kroužcích se četlo Písmo, besedovalo se o aktuálních otázkách týkajících se studií, povolání, různých etických problémů, kulturního dění a tak dále. U některých účastníků vznikla touha po apoštolátu, ti pak byli přizváni do průkopnických kroužků. Podobná duchovní samoobsluha se vytvořila i v Brně, Bratislavě a jinde.

Nadšení bylo velké, čím větší tlak, tím více rostl vzdor. Samozřejmě, někteří z této riskantní aktivity odcházeli. Důvody byly různé – například povinnost vůči rodičům – což se respektovalo.

Také se rozepisovaly různé texty, menší samizdaty. Sestavil jsem například praktický „Přehled svátostí“, popisující výjimečné možnosti pastorače v tísnivé situaci a působení kněze ve vězení. Byla známa i mimořádná povolení, takzvané mexické fakulty, osvědčené tam ve dvacátých letech.

V novém školním roce 1950/51 práce se studenty pokračovala jak bohoslužbami u Svatého Salvátora, tak soukromě po domech v kroužcích. A kupodivu, navzdory úderům a zvyšujícím se nebezpečí šířilo se studentské hnutí jakoby samo, od fakulty k fakultě, od jedné vysoké školy k druhé. Praha, Brno, Bratislava, Ostrava, Košice – prakticky jsme byli zastoupeni na hlavních vysokých školách v republice buď kroužky, nebo aspoň jedinci. Způsob práce byl jocistický (JOC – Jeunesse ouvrière chrétienne – Křesťanská pracující mládež): Písmo, meditace, rozhled kolem sebe, osobní apoštolát v rámci možností.

Dusno však houstlo, museli jsme počítat se vším. Upozorňoval jsem v kroužcích, že je třeba zvažovat všechny okolnosti. Říkal jsem našim chlapcům a děvčatům: „Kdo si netroufá nebo má nějaké vážné závazky, ať raději odejde.“ Jedna z posledních celostátních schůzí vedoucích našich kroužků se konala v Olomouci. Ačkoliv se zde sešli zástupci kroužků jen z lékařských fakult, byla zde zastoupena všechna univerzitní města v republice. I zde jsem účastníky setkání upozorňoval, že musejí počítat se zatčením, s výslechy, které mohou být velmi